● *Сараптама*

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев жақында отандық телеарналарда таратылып, баспасөзде жарияланған ел туралы ауқымды ой толғау-сұхбатында Қазақстан қоғамы мұнан 15 жыл бұрынғыдан басқа екенін атап көрсетті. Тәуелсіздік жылдарында елімізге біршама инвестиция тартылып, олар экономикамызды көтеруге, әл-ауқатымызды арттыруға жағдай жасағанына тоқталған Президент, инвестициялардың 70 пайызы мұнай-газ, шикізат және тау-кен металлургиясы кәсіпорындарына, яғни өндіруші салаға жұмсалғанын, алайда уақыт өте келе сыртқы инвестициялардың біртіндеп қысқара беретіндігін түсіндірді. Сондықтан экономиканы инвестициялаудың жаңа жолдарын, нақты жобаларды ұсынатын кезең келді. Өзінің биылғы халыққа Жолдауында Үкіметке осындай негізгі 30 бағыт бойынша жұмыс жүргізуді тапсырғанын еске салды. Қазақстанды

Сенат қызметінің сындарлы сипаты

Самат МҰСА,
“Егемен Қазақстан”.

жаңғыртуға байланысты дамудың жаңа кезеңі мен міндеттері туралы айтқанда “Қазақстан-2030” Стратегиясында жарияланған басым бағыттар өзгермейді, қайта сабақтастық толық сақталып, экономикалық дамудың тұрақтылығы мен демократиялық ілгерілеу жалғаса беретін болады. Жолдауда тұжырымдалған жаңа кезеңнің 10 негізгі міндеті қатарында орнықты экономикалық дамуға қол жеткізумен бірге, оны жетік басқару, өндіруші сектордың тиімділігін арттыру, шикізаттық емес саланың дамуын қамтамасыз ету, инфрақұрылымды жетілдіру, білім мен кәсіби дайындық, жаңа технологияларды, идеяларды пайдалану, инновациялық экономиканы дамыту атап көрсетілді.

Саяси жүйені жаңғыртудың “Қазақстан жолы” деп аталатын өзіндік үлгісі қалыптасуда. Оның негізгі қағидаты — президенттік басқару жүйесін сақтай отырып, Парламент уәкілеттігін кеңейту; саяси партиялар рөлін арттыру; сонымен бірге, сот-құқықтық жүйені және жергілікті уәкілетті органдарды жетілдіру.

Елмен еркін ой бөлісуі барысында Елбасы: “біздің шығысымызда — Қытай, солтүстігімізде — Ресей, оңтүстігімізде — таяу көршілестер мен Ислам әлемі бар. Олардың ешқайсысы да демократиялық дамуда ерекше ұзап кете қойған жоқ”, дей келе, айналамыздағы күрделі ақиқаттарды ұдайы ескеру қажеттігін алға тартты. Демократиялық реформалар бағдарламасын әзірлеу және нақтылау жөніндегі мемлекеттік комиссия жұмысының қорытындысына сәйкес, басқарудың президенттік формасын сақтай отырып, Парламенттің өкілеттігін қалай ұлғайту керектігі көпшілікті толғандыратын күрделі сауал болып қалуда. “Мәселенің барлығы осы буырқанған әлемде, жаһандану жағдайларында төңірегімізді ескере отырып, елде тұрақтылықты сақтауда және Қазақстанды құрметтейтін, бейтарап, демократиялық мемлекет етуде болып отыр”. Бұдан шығатын қорытынды — қазіргі заманда қандай да болсын бір мемлекеттің халықаралық қоғамдастықтан тыс, дербес дамуының мүмкін еместігі өз алдына, тіпті тыныш өмір сүруі жайында әңгіме қозғау қиындап бара жатқаны хақ. Қазіргідей жаһандану кезеңінде халықаралық қатынастарда парламентаризм рөлі барған сайын нығая түсуде. Халық билігін білдіретін парламентшілер жаһандық қауіпсіздік пен ынтымақтастық ісіне салмақты үлес қосуда. Дүниежүзілік парламенттік ұйымдар күш-жігерін біріктіру міндеті және парламентшілердің халықаралық ынтымақтастық үдерісіне белсенді тартылуы парламенттік дипломатия қызметінің беделі арта түскенін аңғартады.

Парламент Сенатының Төрағалығына Қасым-Жомарт Тоқаевтың кандидатурасын ұсынуы кезінде Президент Нұрсұлтан Назарбаев қазіргі әлемде қалыптасып отырған дәл осы жәйттерге баса назар аударған еді. Парламенттің Жоғары палатасы басшылығында ауыс-түйіс болғалы да жылдың ширегіндей уақыт өткен екен. Еліміздің ішкі және сыртқы саясаты жөнінде Мемлекет басшысы айқындап берген стратегияны жүзеге асыру үдерісі, әсіресе биылғы Жолдауда қойылған ауқымды міндеттердің орындалуы көп жағдайда оларды нормативті-құқықтық қамтамасыз етумен тікелей байланысты болмақ. Осы орайда Үкімет көп ұзамай Парламентке тиісті заң жобаларын ұсынуға дайындық үстінде. Үкіметтің талдауы бойынша, Жолдауды іске асыру үшін 50-дей заң жобасын, олардың 14-ін қазіргі сессияда қабылдау қажеттігі анықталды. Демек, халық қалаулыларын ел болашағының жаңа келбеті мен сапасын анықтауға тікелей қатысы бар қауырт жұмыстар күтіп тұр.

Ал жыл басынан бергі уақытта Сенатта қабылданған заңдардың саны 15-ке жетті. Осы кезеңде Сенат заң шығару қызметінен басқа бірқатар маңызды халықаралық, парламентаралық іс-шаралар өткізіп, бұлардың барлығы да бұқаралық ақпарат құралдарының қатысуымен ұйымдастырылды. Мәселен, ағымдағы жылғы 22-23 ақпанда Қазақстан парламенттік делегациясы ЕҚЫҰ Парламенттік Ассамблеясының (ЕҚЫҰ ПА) VI қысқы отырысына қатысып қайтты. Сапар барысында делегация басшысы Қ.Тоқаев ЕҚЫҰ Парламенттік Ассамблеясының Президенті Горан Леннмаркердің ұсынысы бойынша Тұрақты комитет және үш Жалпы комитет отырыстарында сөз сөйледі. Ассамблея жұмысының регламентіне сәйкес, отырыстарда тек қана Ассамблея Бюросының мүшелері сөз сөйлейді. Алайда, қазақстандық делегация басшысына қалыптасқан ережеден тыс ықылас білдірілген болатын. Бұл факт Қазақстанның Ассамблеядағы өскелең беделінің куәсіндей болды. Сапардың басты нәтижесі ретінде **ЕҚЫҰ Парламенттік Ассамблеясының 17-ші сессиясын 2008 жылы Қазақстанда өткізу** туралы Тұрақты комитеттің ресми шешімі қабылданды. Ассамблея басшылығы және 56 ұлттық делегация өкілдері аталған форумның Қазақстанда өтуі парламентаралық диалогты дамыту үшін, сондай-ақ Орталық Азия мемлекеттерін ЕҚЫҰ қызметіне тарту үшін тиімді боларына назар аударды. Мұның өзі еуропалық қоғамдастықта осы аймақтың орны мен рөлін ескеруге елеулі бет бұрушылықты байқатты. Олай дейтініміздің тағы бір себебі, ЕҚЫҰ ПА Президенті Г.Леннмаркер біздің елімізге сапармен келуді жоспарлап, әрі Алматыда 19-21 сәуірде өтетін Еуразия медиа-форумына қатысуға ниет танытты.

Жалпы, бізде бұл Ұйымға қайтсек те төраға

болу керек деген қасаң мақсаттың жоқ екенін Елбасы жоғарыда аталған сұхбатында ашық айтқан еді. Қайта керісінше, Қазақстанның ұсынысы ЕҚЫҰ-ның қызметін оның қазіргі төрт өлшемі: **экономикалық даму, қауіпсіздік, экология және демократиялық қағидаттар** арасындағы теңдікті сақтау мүддесінен туындап отыр. Өйткені, Ұйымның ТМД, соның ішінде Қазақстанға байланысты көзқарасында біржақтылық басым болып барады. Сайлау десе сап ете қалатын ЕҚЫҰ-ның Демократиялық институттар және адам құқықтары жөніндегі бюросы байқаушыларының қызметін еуропалық парламентшілердің өзі “таңдап алған туризм” деп атай бастапты. Өйткені, сайлауды дайындау үдерісіне және сайлау бойынша қорытынды есеп беруге дайындықсыз келіп, көбінесе атүсті қарайтын олардың іс-әрекеті үлкен саясатта жиі дау-дамай туғызуда. Бұл мәселе төңірегінде ЕҚЫҰ-ның қазіргі Төрағасы Испания Сыртқы істер министрі Мигель Анхель Моратинос таяуда Астанаға атбасын бұрған сапарында ағынан жарылуына тура келгеніне куә болдық. Істің ақ-қарасы биылғы жылдың аяғында Мадридте өтетін жиында белгілі болмақ. Сондықтан болар, Қазақстанның ЕҚЫҰ қызметіндегі белсенді рөлін ескерген Бельгия Сенатының Төрағасы, әрі ЕҚЫҰ ПА-ның Демократия, адам құқықтары және гуманитарлық мәселелер бойынша комитетінің төрағасы А.-М. Лизин Венадағы жиында бұл жағдайды реттеуге біздің еліміздің қатысуын арнайы сұраған.

ЕҚЫҰ Парламенттік Ассамблеясындағы кезекті маңызды жұмысы — Киевте алдағы 5-7 шілде аралығында өтетін 16-шы сессиясына Қазақстан делегациясының қатысуына қызу дайындық қазірдің өзінде басталып кетті.

Сенаттың ел күткендей, халықаралық бағыттағы жаңа мазмұн мен сападағы қызметі қысқа мерзім ішінде үш бірдей ауқымды халықаралық конференция, сондай-ақ өзекті тақырыптарды талдауға арналған бірнеше “дөңгелек үстел” жиындарын өткізуінен айқын көрінді.

Президент Н.Назарбаевтың “Қазақстан жолы” кітабы бойынша елімізде тіркелген дипломатиялық миссиялардың және халықаралық ұйымдар өкілдіктерінің басшылары қатысуымен үстіміздегі жылғы 6 ақпанда арнайы конференция шақырылды. Жиында негізгі баяндаманы жасаған Жоғары палата Төрағасы Қ.Тоқаев “Елбасының жаңа туындысы — қазіргі Қазақстан мемлекетінің негізін қалаған адамның жүрекжарды толғанысы; тәуелсіздік тарихының түпнұсқасы, қайнар көзі, Қазақстан мемлекеттігін орнату мен дамытудың тағылымды шежіресі” деп бағалай отырып, еңбектің әсіресе жас ұрпақ үшін аса құндылығын тиянақты түсіндіріп берді. Іс-шараға қатысып сөз алған депутаттар мен шетелдік дипломаттардың және ұлттық зиялы қауым өкілдерінің сөздері жеке кітап етіп шығарылды.

Сенаттың халықаралық бағыттағы батыл іс-әрекетін білдірген “Қазақстан Республикасының халықаралық ынтымақтастығы, нақты жағдайлары және болашағы” тақырыбында 2007 жылғы 14 наурызда өткен халықаралық конференцияға депутаттар, мемлекеттік органдар басшылары, дипломатиялық миссиялардың және халықаралық ұйымдардың, сондай-ақ академиялық және ғылыми-зерттеу топтарының көрнекті өкілдері, бірқатар шетелдердің парламентшілері қатысты.

Конференция аясында өңірлік проблемалар, халықаралық қауіпсіздікті қамтамасыз етуде Қазақстанның рөлі мен орны, қазіргі заманғы интеграциялық үдерістер мен екі жақты және көп жақты уәждерде өзара ықпалдастық мәселелері талқыланды. Алқалы басқосуды ауқымды баяндамасымен ашқан Қасым-Жомарт Кемелұлы қазіргі заманғы халықаралық қатынастардың басты қайшылықтарына талдау жасады. Қысқаша қайырғанда, бұлар — мемлекеттердің аумақтық тұтастық қағидаты мен ұлттардың өзін-өзі анықтау құқығы қағидаты арасындағы қайшылық. Бүгінгідей күрделі жағдайда мемлекеттердің аумақтық тұтастығына басымдық берілгені жөн. Олай болмаған күнде, көп ұлтты мемлекеттердің кезектесіп күйреп, бүкіл әлемде аласапыран басталуы әбден ықтимал; қазіргі әлемнің кешенді құрылымындағы қайшылық. Осы тұрғыда көп қырлы әлем барынша демократиялық әділ және мемлекеттердің басым бөлігінің мүддесіне жауап бермек. Мұндай әлемдік жүйеде қуатты мемлекеттердің жетекшілігі орнауы мүмкін, алайда олар шынайы демократияның, әділдік пен дамудың және азаттықтың айқын үлгісіне айналғаны абзал. Мұнда үстемдік пен диктаторлыққа жол берілмеуі тиіс; мемлекет халықтарының нақты қажеттігі және оларды халықаралық ұйымдардың дұрыс түсінбеуіндегі қайшылық. Қазіргі замандағы жоқшылық пен кедейлік, эпидемиялар мен аурулар, табиғи апаттар мен ұлтаралық жанжалдар, есірткі тасымалы, ядролық қарудың таралуы, тіпті адамзат дамуының алғашқы кезеңдеріне тән құлдық, адам саудасы тәрізді жабайы қылмыс проблемаларын тиімді шешу жолдары табылмай отыр. БҰҰ және басқа да халықаралық ұйымдар түбегейлі реформалауды қажет етеді. Бұл баршаға түсінікті жәйтке айналды; солтүстік пен оңтүстік, әлемнің бай бөлігі мен кедей бөлігі арасындағы қайшылық. Жер шары халқының төрттен бірі ең төменгі әлеуметтік көмекке зәру. Миллиардқа жуық адамның таза суға қолы жетпей отыр, дәл осынша бала мектепке бара алмайды. Бұл қатерлі мәселелердің барлығы жинақтала келіп, зұлымдық пен экстремизмнің одан сайын өрши түсуіне итермелейді.

Осы сипатты күрделі жаһандық жағдайда көптеген халықаралық ұйымдар өздерінің парламентаралық ықпалдастық құрылымдарын түзуге мән бере бастады. Халық атынан үн қатуға уәкілетті парламентшілер, әсіресе соңғы жылдары әлемдік саясаттың ауқымды мәселелеріне байланысты батыл бастамалар көтеріп, бітімгершілік, гуманитарлық миссияларды табысты атқаратын болды. Бұл орайда халықаралық парламентаралық ықпалдастықтың жаңа мүмкіндіктерін іздестірудің маңызы айқындала түсуде. Дүниежүзілік қоғамдастықтың белсенді мүшесі ретінде Қазақстан мұндай үдерістерден тыс қала алмайды. Айталық, Парламенттің Жоғары палатасы Қазақстандағы ЮНИСЕФ өкілдігімен бірге ағымдағы жылғы 9 сәуірде ұйымдастырған “Қазақстан Республикасында бала мен отбасы мүддесі үшін республикалық және жергілікті бюджеттердің әлеуметтік бағытталуы мен тиімділігін арттыру” халықаралық конференциясы тұтастай әлеуметтік дамудың осынау ерекше маңызды бағытын талқылауға арналды.

“Бала мен отбасы мүддесі барлық елдердің мемлекеттік саясатының түпқазығы болуы тиіс. Бағымызға орай, Қазақстан дәл осындай елдер қатарында. Тіпті, біздің еліміз бұл аса маңызды мәселені шешуге түбегейлі бет бұрып отыр. Қазақстан әлеуметтік бағыттағы мемлекеттік саясатты берік ұстануда. Өйткені, мемлекеттің толыққанды және уақтылы жәрдемінсіз ана мен бала мәселесін және осымен тікелей байланысты елдің орнықты дамуының келешегіне қатысты мәселелерді шешу мүмкін болмайды. Біз “Жетімін жасытпаған, жесірін жылатпаған” халықпыз”, — деп ұлттық салт-дәстүріміздің озық үлгісі туралы ой тастаған сенатор Қ.Тоқаев адамға, ұрпаққа деген айрықша қамқорлық қанында бар қазақтың қасиеттерін заман талабына сай қайта жаңғырту қажеттігіне баса мән берді. Іс-шараға арнайы шақырылған Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрі Г.Қарақұсова, сондай-ақ ЮНИСЕФ өкілдігінің басшысы В.Зуев өз сөздерінде негізгі баяндамада көтерілген маңызды мәселелерді одан әрі дамыта түсті. Осылайша, қандай мәселеде болмасын ұлттық болмысты қайта жаңғырту қажеттігі уақыт өткен сайын бедерлене түсуде. Сырт әлемге Қазақстанның мақтанышы ретінде танылатын ұлтаралық татулықтың өзі, ең алдымен, жергілікті ұлтқа, оның тарихи тамыры мен салт-дәстүр ерекшеліктеріне деген құрметке сүйену қажеттігін Елбасы өз әңгімесінде тайға таңба басқандай айтып берді емес пе. Жоғары заң шығарушылық билікте болса ұлттық құндылықтарға ұдайы мән беруге бет бұрушылық үлкен үміттерге жетелейді. “Ораза намаз тоқтықта” демекші, халықтың әл-ауқаты мен тұрмыс деңгейін көтерудің басымдығы еліміздің егемендік алған сәтінен бастап бірінші кезекке қойып келе жатқан стратегиялық саясатына айналды.

Бұл бағытта Парламенттің Жоғары палатасында биылғы сәуірдің басында “Қазақстан Республикасы аумақтық дамуының 2015 жылға дейінгі стратегиясын жүзеге асырудың негізгі бағыттары” тақырыбына арналған дөңгелек үстел жұмысында тұрғындардың жалпы экономикалық белсенділігін арттыру үшін қолдан келгеннің бәрі жасалу тиістігіне екпін түсірілді. “Өсу нүктелері — қалаларда” ғана емес, еліміздің барлық аумақтарында, солардың ішінде ауылдарда тұрады. Мемлекет басшысы атап көрсеткендей, ең бірінші кезекте ауылдық аудандардың мұқтаждықтарына айрықша назар аудару қажет. Ауыл инфрақұрылымын дамытуға мемлекет бөлетін қаржыны тиімді пайдалануға күш-жігер жұмсауымыз керек. Таза ауыз су, жөнделген жолдар, аурухана және мектептер болмаса, еліміздің бәсекеге қабілеттілігі туралы айтудың жөні жоқ. Ана мен баланы қорғау, жалпы келешек ұрпақтың қамын ойлау биылғы Жолдаудың түпқазығы болғанын айтсақ, өңірлерді аралау сапарында халық қалаулылары депутаттық мәселелермен қатар, сайлаушыларға мемлекет дамуының бұл бағыттағы алда атқаратын істері бойынша түсіндіру жұмыстарын жүргізді. Сенат депутаты ретінде Жоғары палата Төрағасы Ақмола облысының тыныс-тіршілігімен танысып, облыстық мәслихаттың XXV сессиясының жұмысына қатысты.

Тұжырымдай келгенде, әңгіме өзегі болған кезеңдегі Сенат жұмысынан жаңа тыныс пен бағыт-бағдарды еркін аңғаруға болады. Бәрінен бұрын Парламенттегі отырыс-жиындарда, соның ішінде халықаралық іс-шараларда мемлекеттік тілдің үстемдік алуының дәстүрге айналуы қай жағынан болмасын көңілге қонады.

Түлектер клубы

білім ордасының тірегіне айналып отыр

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев алтын тамыр ауылға түлектердің бет бұруы жөнінде үлкен мәселе көтеріп, ол халықтың арасында кең қолдауға ие болды. Соның дәлеліндей, елордадағы іргелі оқу орындарының бірі — Сәкен Сейфуллин атындағы Қазақ мемлекеттік агротехникалық университетін әр жылдары бітірген білікті азаматтар “Түлектер клубын” құрып, ауылға кадр дайындау жөніндегі игі іске ұйытқы болып отыр. Өткен аптада 200 клуб мүшесі бас қосып, іргелі білім ордасының жарты ғасырлық мерейлі тойын атап өту, үстіміздегі жылы оқу бітіргелі жатқан жастардың ауылға баруына қамқор болу, ондағы жағдайына да әркез назар аудару жайын жан-жақты әңгіме арқауына айналдырды.

Алқалы басқосуды ашқан жоғары

Сүлеймен МӘМЕТ,
“Егемен Қазақстан”.

оқу орнының ректоры, профессор Айтбай Бұлашев:

— Біздің университеттің құрылғанына биыл елу жыл толады. Осы уақыт ішінде 50 мыңға таяу маман дайындадық. Сол түлектердің арасынан оқу орнына тірек болуды мақсат тұтқан бір топ азамат осындай бастама көтерген еді. Сол бастама қазір өзінің оң нәтижесін көрсетіп жатыр. Әсіресе, әлеуметтік жағынан аз қамтылған отбасы балаларына гранттар тағайындап, оған қажет ақшаны дер кезінде аударып отырады. Мен мұны ұрпақтар сабақтастығының бір әдемі көрінісі дер едім. Осындай азаматтардың қолдауымен ауылға керек болашақ кадрлар университетте алған теориялық білімін елді мекендердегі кәсіпорындарда, агрофермаларда ұштастырып келеді. Ондай шаруашылық субъектілердің саны 20-дан асып кетті, — деді.

Ал “Түлектер клубының” төрағасы, “Астана су арнасы” мемлекеттік қазыналық кәсіпорнының бас директоры, білім ордасының оқу базасын техникалық құралдармен қамтамасыз етуге көмек қолын созып жүрген Жаңбыршы Нүркенов, дарынды балаларға, сонымен бірге, тұрмысы төмен отбасының ұл-қыздарына арнайы грант беріп жүрген “Он—Олжа” корпорациясының президенті Марат Нәбиев пен “Ақмола құрылыс материалдары” ЖШС бас директоры Бауыржан Смайылов, Мәжіліс депутаты Михаил Трошихин және өзге де түлектер сөз алып клубтың алдағы атқаратын жұмыс-жоспарларын сарапқа салып, таяу арада сегіз жұмысты тиянақты атқаруға байлам жасады. Оның қатарында университеттің жарты ғасырлық мерейтойын өткізу, бітірушілердің жұмысқа орналасуын басты назарда ұстау, өзге де жұмыстар бар.

Иә, осындай жақсы істер өзге жерлерде де көрініс тауып жатса, нұр үстіне нұр болары анық.

● *Талап және тәртіп*

Қызылорда ішкі істер органдарындағы кадр алмасулар

Оның жұмыс оралымдылығына әсері қандай?

Серік ПІРНАЗАР,
“Егемен Қазақстан”.

Қазақта “Ет сасыса, тұз себеді, тұз сасыса, не себеді?” деген сөз бар. Біз осы ойдың астарына Ұлттық қауіпсіздік комитетінің Қызылорда облысы мен Байқоңыр қаласы бойынша департаменті ұсынған ішкі істер органдары қызметкерлерінің сыбайлас жемқорлық пен осыған тамырлас басқа да қылмыстары жөніндегі фактілерін саралап отырғанда терең үңіле түскендей болдық. Былтырғы 2006 жылы қыркүйек айында облыстық ішкі істер департаменті ішкі қауіпсіздік бөлімшесімен бірлесе жүргізілген бұл жедел-іздестіру жұмыстарының нәтижесінде алдымен Қазалы аудандық ішкі істер бөлімінің бір жедел уәкілі алдын ала құрылған торға топ ете қалғанын тіпті де аңғармай қалды. Өзінің қызметтік лауазымын жеке бас пайдасына жұмсауға ұмтылған ол қылмыстық іс қозғау қоқан-лоққысымен аудандағы бір тұрғын әйелден 150 000 теңге пара әкеліп беруді талап етіп жүр екен. Құлқын жолына құзыр ұстап түскен полиция қызметкері ақшаны шытырлатып санап алып жатқан жерінде қолға түсті. Қызылорда қалалық ішкі істер бөлімінің бір тергеушісі қылмыстың осы түрін ұйымдастырғаны үшін темір тордың арғы жағынан бір-ақ шықты. Бұл сабазың Жалағашта тұратын бір әйелден ағасын қылмыстық істен аман алып қалу үшін 1000 АҚШ доллары көлемінде ақша сұраған.

2007 жыл да Қызылорда облыстық ішкі істер департаменті үшін көңіл қуантар көрсеткіштер әкеліп жатқан жоқ. Жыл басынан бері ұлттық қауіпсіздік департаменті 8 лауазымды қызметкерге қатысты сыбайластық сипаттағы 5 қылмыстық істі қозғап үлгерді. Облыстық экономикалық қылмысқа және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес департаментінің қызметкерлері анықтаған мына деректің де дабыры әлі басылмай тұр. Криминологияда “экономикалық контрабанда” деген анықтама алатын бұл қылмыс жібінің ұшы алғаш қаржы полицейлерінің қолына 22 қаңтар күні шырматылады. Күнделікті жұмыстарын жүргізіп жүрген сарабдал сақшыларға Арал қаласының тұрғыны М.Тәжібаевтың атына көршілес Ақтөбе облысы бойынша кедендік бақылау департаментінен берілген кедендік жүк декларациясы негізінде тіркелген 3 дана “Мерседес-Бенц” жеңіл көлігі бірден күдік туғызады. Тексере келгенде, аталмыш көліктерге облыс аумағына жетпей жатып-ақ Арал аудандық ішкі істер бөлімі жол полициясынан техникалық құжаттар алынып, мемлекеттік нөмірлер беріліп қойылғаны анықталды. Сөйтсе, көліктер кедендік шекара белдеуінен күмәнді декларациялар арқылы өткізілген. Мұның ақыры Қазалы аудандық ІІБ ауданаралық емтихан қабылдау және тіркеуге алу бөлімшесінің аға инспекторы А.Аязбаевқа апарып, ентікті бір-ақ бастырды. Бір ғажабы, аяғы ұйыққа бір кіріп кеткен бұл қызметкерге қатысты көтерілетін келесі іс те көп күттірген жоқ. Ақпанның 15-і күні ол қызмет бабын пайдалана отырып, тағы ресми құжаттарға жалған мәліметтер енгізу арқылы “БМВ”, “Пежо”, “Митсубиси”, “Лексус” маркалы 4 шетелдік жеңіл көлікті елдің шекарасынан контрабандалық жолмен өткізген. Осы бұрмалаушылықтардың облыстық ІІД жол полициясы басқармасы тіркеу және емтихан қабылдау бөлімі бастығы Б.Махамбаевтың тікелей тапсырмасы бойынша жасалғаны айғақталды.

Бір жақсысы, облыста ел мүддесі мен халық меншігін көздің қарашығындай қорғау сеніп тапсырылған тәртіп сақшылары тарапынан жіберілген осындай құқық бұзушылық деректерін дер кезінде дөп басып, қырағы қимыл танытатын қарсы күштер табылып қалып жүр. Осының арқасы болар, полиция қызметкерлерінің қылмыстық істері сотқа дейін барып, қазылар алқасының үзірлі үкімдерін арқалап шығып жатыр. Сол топтан табылған қалалық ішкі істер бөлімінің тергеушісі Н.Толыбаев 2006 жылғы 14 қыркүйекте Қылмыстық кодекстің 177-бабы, 41-бөлігі бойынша жазаға тартылды. Ол бір әйелден ұрлыққа күдігі бар баласын қорғап қалуды желеу етіп, бопсалау жолымен пара алғаны үшін 3 жылға бас бостандығынан айырылды. Ал таяуда ғана, наурыздың 25-сі күні өткен тағы бір қалалық сот мәжілісі жол полициясы басқармасы арнайы жол взводының аға инспекторы, полиция аға лейтенанты Т.Оспанов пен жол полициясы патрульдік полиция батальоны саптық бөлімшесінің полицей-жүргізушісі, старшина Б.Әбжамалұлының қылмыстық істерін қарап, екеуін де ҚР ҚК-інің 308-бабы, 4-бөлігінің “а” тармағымен кінәлі деп тауып, оларға 3 жылға бас еркінен айыру түрінде жаза тағайындады. Бұл екі “ноян” қаладағы бір үйдің ауласына рұқсатсыз баса-көктеп кіріп, әкелі-балалы екі кісіні жазықсыздан-жазықсыз ұрып-соққан көрінеді.

Бір өкініштісі, облыстық ішкі істер департаментінің басшылығы сенімге селкеу түсіріп жүрген осындай оспадар оқиғалардың тамырына балта шабу мақсатында жеке құраммен жүргізілуге тиісті тәрбие жұмыстарын күшейтуге қаттырақ көңіл бөлудің орнына қазір жөнді-жөнсіз жаппай кадр алмастыру амалына қызу беріліп кеткендей. Бұл алашапқын 2006 жылғы 23 мамырда департаментке полиция полковнигі Асқар Исағалиев бастық болып келген кезден табаға қуырылған сары майдай дүркіреп ала жөнелді. Содан бергі аралықтағы 10 айда мұнда басшылық құрамы түгелге жуық ауыстырылып үлгеріпті. Сөзіміз құрғақ болмас үшін бірнеше мысал келтірейік. Мәселен, айтылған мезгілдің ішінде облыстық департамент құзырындағы 15 бөлімшенің 13-інде бастық алмастырылған. Ал Қызылорда қаласы мен 7 аудан ішкі істер бөлімдері бастықтары арасында тек Жаңақорған ауданы ғана бұл дүрбелеңнен аман қалыпты. Егер осы алмастырушылықтардың бәрінде қисын мен қағидат қатар қоныс теуіп жатса әңгіме бір басқа, бірақ мұндағы тірліктің көбі көкейге күмән ұялатып, көңілді күпсіте түседі. Айталық, қылмысты іздестіру саласында 27 жыл жұмыс істеп, жедел уәкілден басқарма бастығы дәрежесіне дейін өскен, соңғы 7 жылда облыстық криминалды полиция басқармасын басқарған, көрсеткіштері жөнінен соңғы жылдары республикада ең алдыңғы қатардың бірінде жүрген Талғат Ыстықбаевтың нендей себеппен орнынан босап қалғаны түсініксіз. Ал оның орнына өзіне орынбасар болып істегеніне жылдың аумағындай ғана уақыт болған жігіт тағайындалған. Сала бойынша тәжірибесі аз маман есірткіге қарсы күрес басқармасы жүйесін басқаруға да жіберілген. Оның да басқармаға басқа саладан келіп, бастықтың орынбасары қызметін атқарғанына жылдың айналасы болған. “Көрсеткіші нашар” деген бір ғана үкімге байланып, қызмет орындарын тастап шыққан кадрлар қаншама! Соның бірі — облыстық ішкі істер департаменті бастығының орынбасары Серікбол Тұңғышбаев әуелі Қазалы аудандық ішкі істер бөлімі бастығының міндетін уақытша атқаруға жегіледі де, кейін Қызылорда қалалық ішкі істер бөліміне қарасты Тасбөгет бөлімшесінің бастығы болып тағайындалады. Кезінде ішкі істер органдары саласындағы қызметтің барлық баспалдағынан өтіп келіп, департамент басшылығы қатарына дейін жеткен кісіні бұлайша табан астына дейін лақтырып тастау үшін салмақты салдар, уәлі уәж керек шығар. Ал ұйымдасқан қылмысқа қарсы күрес басқармасының айрықша маңызды уәкілі болып келген полиция майоры Тоқтар Қайназаровтың осы қызметінен учаскелік инспектордың көмекшісі деген лауазымға дейін құлдырауы үшін белгілі бір дәрежеде тәртіп бұзушылыққа ұрынғаны ләзім болар еді. Біздіңше, оның негізгі кінәсі қалалық ішкі істер бөлімінің бұрынғы бастығы, полиция полковнигі Әбдімәлік Қайназаровтың туған інісі екендігі тәрізді.

Облыстық департамент бастығының кадр алмастырудың қызығына түсіп кеткені соншалық, кейбір қызметкерлерді бір орыннан екінші орынға сырғытудан шаршайтын емес. Осы “қызықтың” қырқасында А.Исағалиев белгілі бір лауазым иелерін айналдырған алты-жеті ай ішінде екі-үш реттен ауыстырып үлгеріпті. Мәселен, ол Сырдария аудандық ішкі істер бөліміне бастық болып барғанына көп бола қоймаған полиция полковнигі Әмір Шаймағамбетовті өзі келгеннен кейін жедел орнынан алып, облыстық көші-қон полициясына бастық етіп тағайындады. Өз кезегінде бұл орында отырған кадр да екі жерге аялдама жасап барып, қазіргі қызметіне табан тіреді. Ал Сырдария ауданына бұған дейін қалалық ішкі істер бөлімі бастығының орынбасары болып істеген полиция подполковнигі Бағдат Әбжаппаровты жіберді. Алайда, бұл жігіт те мұнда көп отыра алған жоқ, арада 5-6 ай өтісімен, қоғамдық қауіпсіздік басқармасына бастық болды. Оның орнына облыстан Нұрлан Анарбаев барды. Сөйтіп, өткен жылғы мамырдың аяғынан бері бұл аудандық бөлім тізгіні үш адамның қолына тиді. Департамент төңірегіндегі мұндай деректерді түгел тізіп шықсақ, мақаламыздың көлемі ұлғайып кететін болғандықтан, оны мақсат тұтпадық. Сонда да болса, Тасбөгет бөлімшесі төңірегіндегі мына шырғалаңға бір назар аударып өтпеске болмас еді. Алдында мұнда полиция подполковнигі Бақыт Жарқынбаев бастық болатын. Департамент бастығы оны әуелі ұйымдасқан қылмысқа қарсы күрес басқармасының бөлім бастығы етіп қойды. Арада бар болғаны апта өткенде басқарма бастығына орынбасар болды. Осы аралықта Қызылорда қалалық ішкі істер бөлімі бастығының жедел істер жөніндегі орынбасары, полиция майоры Ұлан Ысқақовтың судыраған сапардың сорабына түсу кезеңі жүріп жатты. Жаңа бастық басында оны осы қызметінен алып, ұйымдасқан қылмысқа қарсы күрес басқармасының бөлімше бастығы етті. Арада бір ай ғана өткесін күзет басқармасы рота командирінің техника жөніндегі орынбасары болды. Бірақ бұл да оған құтты орын болмай шықты, тағы жиырмашақты күннен кейін манағы Б.Жарқынбаевтың орнына Тасбөгет бөлімшесіне бастық болып барды. Әйткенмен, мұнда және тұрақтап қала алмай, баяғы ұйымдасқан қылмысқа қарсы күрес басқармасына тағы да бөлімше бастығы болып оралды. Себебі, оған Тасбөгеттегі орынды бағанағы С.Тұңғышбаевқа шұғыл босатып беруге тура келген-ді. Қарап тұрсақ, осының бәрі басаяғы бірер айдың шамасында болған ауыс-түйіс.

“Ата баласының ат меңіндей белгісі болады” деген қағиданы департамент бастығы бөтен көрмейтін сыңайлы. “Өзім дегенде, өгіз қара күші бар” екенін анық аңғартқан ол жақын-жуық, тамыр-таныс дегендерге бүйрегі бұратынын жасырмай танытып-ақ келеді. Облысқа келгелі А.Исағалиев құдды мұнда кадр тапшылығы болып жатқандай, өзі туып-өскен Талдықорған өңірінің Сарқан ауданынан төрт бірдей қызметкерді алып келіп, кең қанатының астына алды. Бұл құрметті алдымен полиция аға лейтенанты Бақытжан Досымов көрді. Өзі Астанадан Сыр бойына келіп, 2002-2003 жылдары Шиелі аудандық ішкі істер бөлімінің бастығы болған кезінде ол осы жігітті жол полициясына әкеліп қоя салды. Ал 2003-2004 жылдары Қызылорда қалалық ішкі істер бөліміне басшы болған тұста оны осында орналастырды. Енді былтыр департаментке бастық болып ел байтағына қайта оралғанында, жаңағы жігітті әуелі Шиелі ауданы ішкі істер бөлімінде бастықтың кадр жөніндегі орынбасары етіп тағайындатты. Баяғы Ертөстік секілді сағат сайын өсетін бұл жігіт арада бірер ай өткесін сол бөлім бастығының қызмет жөніндегі, кейін жедел істер бойынша орынбасары болып шыға келді. Осылайша ол осы үш айдың ауқымында үш түрлі лауазым алып, ақырында бастықтың бірінші орынбасары болып тұра қалды. Осы жолы бастықпен бірге келген полиция майоры Ержан Бағысбеков әуелі Сырдария аудандық ішкі істер бөлімі бастығының қызмет жөніндегі орынбасары болған еді. Алты айдан аса бере көші-қон полициясы бастығының орынбасары болып бекітілді. Тағы бір сарқандық сарбаз — полиция майоры Ерлан Жалбинов мұнда келгеннен ұйымдасқан қылмысқа қарсы күрес басқармасының бастығы орынтағына жайғасты. Төртеудің бірі, полиция майоры Талғат Смайылов та бірден басшы бола қалып, қалалық көші-қон полициясын басқаруға кірісті.

Әлбетте, кадр алмасу ауаны осылай судай сапырылысып, үзіліссіз жүріп жатқан жерден нәтижелі жұмыс күтудің өзі күпірлік болар еді. Осының нақты дәлелін құқықтық статистика және арнайы есепке алу басқармасы ұсынған дерек тайға таңба басқандай етіп көрсетіп береді. Айтар сөздің ашығы: облыс ішкі істер органдарында 2006 жылы негізгі көрсеткіштерінің барлық түрінен дерлік кері кетушілік байқалады. Өткен жылы алдыңғы жылмен салыстырғанда тіркелген қылмыстардың саны 2661-ден 3185-ке, яғни 19,7 пайызға өсіп кеткен. Мұның ішінде аса ауыр қылмыс 34-тен 44-ке (29,4 пайыз), ауыр қылмыс 384-тен 515-ке (34,1 пайыз) артқан. ҚР ҚК-нің 1, 2, 6, 9, 10, 14-тарауларымен қаралған жалпы қылмыстар санатына жатқызылған істер саны 2337-ден 2767-ге көбейіп, олардың ашылу көрсеткіші 78,2 пайыздан 76,2-ге төмендеген. Осы мерзімде аса ауыр қылмыс атаулының ашылу көлемі бұрынғы 100 пайыздан 98 пайызға түскен. Ал ауыр қылмыстардың ашылу деңгейі 87,3-тен 82,9 пайызға дейін төмендеген. Адам өлтіру, денсаулыққа қасақана зиян келтіру, зорлау мен соған оқталу секілді қылмыстардың барлығы сан жағынан ұлғайып, ал ашылу көрсеткіші тағы да төмендеп кеткен. Сол сияқты 2005 жылы өндіріспен аяқталған істердің 2005 жылы 87,5 үремі сотқа жіберілсе, былтыр ол 78,4 пайыздық өлшеммен тынған.

Қызылорда ішкі істер органдарындағы ротация әлі де жалғасуда.

ҚЫЗЫЛОРДА.